

Selvkorrigerer er bærebjelken i akademica



Rune Flaaten Bjørk
Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo
r.f.bjork@psykologi.uio.no

Når ambisjonene og karrierejaget rir forskerne som pesten, er behovet for hjelp til selvkorrigerer størst.

Dette er et debattinnlegg. Teksten gir uttrykk for skribentens meninger.



Rune Flaaten Bjørk

Foto: Tron Trondal

Min kronikk «Når forskningsetikken nedprioriteres» (Bjørk, 2025) og den samtidige imøtegåelsen fra Havighurst et al. (2025) viser at vi har svært ulike beskrivelser av virkeligheten på bakrommet i N-TIK-studien. Det bekymrer meg at det er så lite selvkritikk å spore i tilsvaret deres. De avsporer dessuten en viktig forskningsetisk debatt. Vi har alle mye å lære her. Kjør debatt.

Ingen forsker er ufeilbarlig

Da jeg jobbet med doktorgraden, fikk jeg meg en kraftig lærepenge i forbindelse med en debatt om fordelingen av foreldrepermisjon. Ved hjelp av altfor enkle statistiske analyser fant jeg tilfeldigvis resultater som stemte perfekt med min politiske overbevisning. Så godt stemte tallene at jeg skrev en høyst spekulativ ytring på NRK.no om «funnet» mitt (Bjørk, 2021). Daværende barne- og familieminister, Kjersti Toppe, gjennomskuet heldigvis den hjemmesneka, politisk motiverte forskningen og svarte meg tydelig samme sted (Toppe, 2021). Jeg publiserte aldri resultatene, fordi nye, mer avanserte statistiske modeller fant at «resultatene» ikke var signifikante lenger. De nye analysene inngår i den publiserte artikkelen (Bjørk et al., 2024). Takk til Kjersti Toppe for god hjelp til selvkorrigerer.

Behovet for selvkorrigerering



I boka *Nexus* skriver historikeren Yuval Noah Harari (2024) om den avgjørende betydningen av selvkorrigerende mekanismer i verdenshistorien, herunder selvkorrigerende mekanismer i academia. Disse mekanismene inkluderer tilbakemeldinger fra forskerkollegaer, uhildet fagfellevurdering og en kontinuerlig strøm av ny, supplerende forskning.

Det er gode, selvkorrigerende mekanismer på plass fra det øyeblikket manuskripter ankommer fagfellevurdering, men det er færre slike mekanismer på plass i prosessen frem til innsending. Ingen forskningsprosjekter er perfekte. Men beskrivelsen av studiene bør være mest mulig etterrettelige, slik at fagfellene har et korrekt grunnlag å vurdere artikkelmanuskriptene ut fra.

Forskere kan imidlertid være uetterrettelige når de registrerer og rapporterer gjennomføringen av studien, de kan la være å lytte til innspill fra kollegaer, eller de kan anbefale kollegaer som fagfeller når manuskripter skal vurderes. Dette er dessverre vanligere enn vi liker å tro.

Tellekantproblemet

De aller fleste forskere er redelige, sannhetssøkende mennesker, men det akademiske publiseringspresset og statusjaget kan bidra til gradvis å flytte grensene for akseptabel forskningspraksis. I academia har vi et *tellekantsystem*, der forskerne telles og veies og måles. Det deles ut priser til de beste blant oss, og alle vet hvem som til enhver tid er toppforskere, og ikke minst hvem som *ikke* er det. Som forsker kan selvrespekten bli identisk med antall publikasjoner på CV-en. Uten resultater å publisere kan det være vanskelig å puste. Da er det lett å falle for fristelsen til å tilpasse beskrivelsen av studien, slik at artiklene blir publisert. Og nettopp her, på bakrommet, når ambisjonene og karrierejaget rir forskerne som pesten, er behovet for hjelp til selvkorrigerering størst.

Fartsblindhet

«Vi ble fartsblinde», sa hopp treneren Magnus Brevik under ski-VM i mars i år, da vi fikk se bildene av hopp trenerne som sydde om hopp draktene til utøverne på bakrommet (Hamre et al., 2025). Academia er til forveksling lik toppidretten. Forskere konkurrerer internasjonalt i svært krevende disipliner. Spisse albuer er en del av grunnnutrustningen, og karrieren står og faller på små marginer. Forskere kan definitivt også bli fartsblinde.

Spør du meg, burde konkurranse i academia erstattes med samarbeid. Jeg er redd den harde akademiske konkurransen motiverer til juks og fanteri. Ikke ulikt hopp sporten. Tellekantsystemet er overmodent for utskifting, men dessverre vanskelig å bli kvitt fordi konkurransen om forskningsmidler og publikasjoner er del av en internasjonal akademisk kultur. Eller ukultur, om du vil. Et academia uten konkurranse er like utenkelig som et fotball-VM uten måltavle.

Personlig tror jeg den harde konkurransen bidrar til å gjøre forskningen dårligere, ikke bedre, men her er jeg nok litt rødfarget av min egen politiske overbevisning.

Dersom konkurransen blir et hinder for selvkorrigerering, så har vi uansett et kjempeproblem.

Referanser

Bjørk, R. F. (2021, 3. juni). Toppe forstår ikke fedre. *NRK.no*. <https://www.nrk.no/ytring/toppe-forstar-ikke-fedre-1.15521298>

- Bjørk, R. F. (2025). Når forskningsetikken nedprioriteres. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 62(4), 324–238. <https://www.psykologtidsskriftet.no/artikkel/2025as03ae-N-r-forskningsetikken-nedprioriteres>
- Bjørk, R. F., Havighurst, S. S., Fredriksen, E. & Bølstad, E. (2024). Up you get: Norwegian parents' reactions to children's negative emotions. *Scandinavian Journal of Psychology*. <https://doi.org/10.1111/sjop.13051>
- Hamre, I. K., Solbakken, H., Sødal, V. & Søreide, F. (2025, 10. mars). Brevig legger seg flat etter hoppskandalen: – Vi angrer som hunder. *NRK.no*. https://www.nrk.no/sport/suspendert-magnus-brevig-og-adrian-livelten-fra-stillingene_-_vi-angrer-som-hunder-1.17333904
- Harari, Y. N. (2024). *Nexus: a brief history of information networks from the Stone Age to AI* (1. utg.). Random House.
- Havighurst, S. S., Solbakken, O. A. & Edvoll, M. (2025). Response to «When research ethics is downplayed». *Psykologtidsskriftet*, 62(4), 239–241. <https://www.psykologtidsskriftet.no/artikkel/2025as03ae-Response-to-When-research-ethics-is-downplayed->
- Toppe, K. (2021, 4. juni). Likestillingslykke – ikke likestillingstvang. *NRK.no*. https://www.nrk.no/yrting/likestillingslykke_-ikke-likestillingstvang-1.15522788

